

Լիլիթ ՓԱՐՍԱԴԱՆՅԱՆ

ՄԻՋՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ԿՐԹՈՒԹՅԱՆ ԿԱՐԵՎՈՐՈՒԹՅՈՒՆԸ

Տնտեսական հարաբերությունների արդյունավետ զարգացումը և համագործակցության ընդլայնումը հասարակական կյանքի բոլոր ոլորտներում անհրաժեշտաբար թելադրում է միջմշակութային կրթության զարգացում: Արագ զարգացող միջազգային զբոսաշրջությունը դրա համար լայն հնարավորություններ է ստեղծում: Ժամանակակից արագ զարգացող հասարակությանն արդեն անհրաժեշտ են ոչ միայն սոսկ ուսուցիչներ ու թարգմանիչներ, այլև միջմշակութային հաղորդակցման մասնագետներ՝ ուսումնասիրվող երկրի, լեզվի, մշակույթի ավանդույթների, վարքագծի իմացությամբ: Քանզի հաղորդակցման արդյունավետ զարգացման պայմաններում միջմշակութային հարաբերություններն ավելի են տարածվել, անհրաժեշտ է՝ մարդիկ իմանան միջմշակութային հաղորդակցման կառուցվածքը:

Մույն հոդվածում քննարկվում են՝

- միջմշակութային կրթության տեսությունը,
- միջմշակութային գործունեության և հաղորդակցման ուսուցման և օտար լեզվի հարցերը՝ որպես միջմշակութային կրթության կարևոր բաղադրամասեր:

Միջմշակութային իրավասություն. «Իրավասությունը հասարակության մեջ զանազան ազգամշակութային խմբերի նկատմամբ դրական վերաբերմունք է և հասարակության սոցիալական և քաղաքական խմբերի կամավոր ադապտացիա զանազան մշակութային խմբերի պահանջների հետ»:¹ Միջմշակութային հաղորդակցման բնագավառում կարևորվում է այն, թե անհատները միմյանցից ինչով են տարբերվում: Հաղորդակցության ժամանակ անհատը պետք է օժտված լինի համբերությամբ և ուշադրություն ցուցաբերի այլ երկրների ներկայացուցիչների նկատմամբ: Պետք չէ սեփական կարծիքները և պատկերացումները պարտադրել ուրիշին: Յուրաքանչյուր ոք պետք է հարզի մշակութային բազմազանությունը, չցուցաբերի համոզվածություն սեփական մշակույթի գերազանցության մասին: Անհրաժեշտ է անպայման վերացնել արհամարհանքն ու նախանձը ցանկացած օտար երկրի կամ մշակույթի հանդեպ: Եթե անհատը ցանկանում է միջմշակութային հարաբերություններ սկսել, ապա նա պետք է գիտակցի և հասկանա, թե ինչ է մշակույթը և նրա բաղկացուցիչ մասերը, մշակույթն ինչպես է ազդում անհատի վարքի վրա: «Անհրաժեշտ է պատկերացում ունենալ այն մասին, որ այլ մշակույթները գործում են այլ կերպ և կրթության կարևոր բաղկացուցիչ մասեր են հանդիսանում ժամանակակից միջազգային մասնագետի համար»:²

Ժամանակակից մշակութապատմական հոգեբանության հայտնի ներկայացուցիչ Մ. Կոուլը արձանագրում է. «Ներգրավված լինելով գործողության մեջ՝ որպես «օգնող միջոց», մշակույթը «ձևավորում է» գործողությունը և ի հայտ է գալիս որպես «վարքի մշակութային սովորություն»:³

Հարմարվողականությունը (ակուլտուրացիա) հեշտացնող մեթոդներ. Ինկուլտուրացիան անհատի՝ իր սեփական մշակույթի ավանդույթներին, սովորություններին և վարքաձևերին սովորելու գործընթաց է, որը տեղի է ունենում անհատի և մշակույթի փոխներգործության օգնությամբ: Մշակույթը ձևավորում է անհատի կարևոր հատկանիշները, և այս դեպքում տեղի է ունենում փոխներգործություն, այսինքն. անհատն ինքն է ազդում մշակույթի վրա: Անհատը ապրում և գործում է հենց մշակույթի մեջ:

Ակուլտուրացիան (հարմարվողականություն) օտար մշակույթի յուրացման և ըմբռնման գործընթաց է: Անհրաժեշտություն է առաջանում հարմարվել նոր պայմաններին: Մարդ պետք է փորձի այլ մշակութային միջավայրում հասնել բարենպաստ և հարմարավետ մակարդակի: Այս գործընթացի արդյունքում անհատների և մշակույթ-

¹ Т. Г р у ш е в и ц к а я, В. П о п к о в, А. С а д о х и н, Основы межкультурной коммуникации: учебник для вузов, М., 2002, стр. 277.

² Основы межкультурной коммуникации: учебное пособие, Ростов на Дону, 2008, стр. 200.

³ М. К о у л, Культурно-историческая психология, М., 1997, стр. 365.

ների միջև հակասություններ են առաջանում, և տարբեր երկրների մարդկանց միջև մեծ դժվարություններ են ի հայտ գալիս: Այլ մշակույթի հետ հարաբերության մեջ մտնելիս առաջանում է լարվածություն: «Մշակութային ցնցում» (շոկ) եզրույթն առաջին անգամ կիրառել է ամերիկացի մարդաբան Կ. Օրբերգը, որը ելնում էր այն գաղափարից, որ նոր մշակույթ մտնելը ուղեկցվում է ընկերների և կարգավիճակի կորստի, մերժվածության, զարմանքի և անհարմարավետության տհաճ զգացումներով՝ սոցիալական և անհատական մույնությամբ մշակույթների միջև տարբերությունները գիտակցելու ժամանակ: Ե. Գոլովլևան գրում է. «Մշակութային ցնցումը շփոթության, վտանգի, տագնապի զգացում է, որի առաջացման պատճառներ կարող են լինել նոր միջավայրը, օտար լեզուն, այլ երկրի զանազան ծառայողական դրույթները: Անպատրաստ մարդիկ նոր միջավայրն ընկալում են որպես քառասյին և ճնշող»:⁴

Նոր մշակույթն ունի իր լեզվական համակարգը և վարքագծերի կառուցվածքը: Այն պետք է միայն հասկանալ և ընդունել այդպիսին: Մեծ նշանակություն ունի միջմշակութային ադապտացիայի (հարմարման) ուսումնասիրումը: Տ. Ստեֆանենկոն այդ մասին գրում է. «Դա բարդ գործընթաց է, որի օգնությամբ անհատը հարմարվում է նոր մշակութային միջավայրին և նաև արդյունքի է հասնում այդ գործընթացում: Սովորաբար առանձնացնում են ադապտացիայի ներքին կողմը, որն արտահայտվում է կյանքի գոհության և լիակատարության մեջ, և նրա արտաքին կողմը, որ երևան է զալիս նոր խմբի սոցիալական և մշակութային կյանքի մեջ անհատի մասնակցությամբ»:⁵

Ադապտացիայի վրա բավականին ուժեղ ազդեցություն ունի տարիքը: Արագ հարմարվում են երեխաները, աշակերտների համար այդ գործընթացն ավելի ծանր է, նրանք ամեն ինչում պետք է մնանվեն իրենց դասընկերներին՝ և՛ արտաքին տեսքով, և՛ շարժումով, և՛ լեզվով: Այլ մշակութային միջավայրին ամենադժվարը հարմարվում են տարեց մարդիկ: Պատահում է այնպես, որ նրանցից շատերը այդպես էլ չեն հարմարվում նոր երկրում: «Անհրաժեշտություն չկա անպայման յուրացնել օտար մշակույթը և լեզուն, եթե նրանց մոտ գոյություն չունի ներքին պահանջմունք»:⁶

Ակուլտուրացիայի գործընթացը հեշտացնելու և մշակութային ցնցումը նվազեցնելու համար.

- 1) Անհրաժեշտ է հարստացնել գիտելիքներն այլ մշակույթի մասին:
- 2) Ուսումնասիրել ուրիշ երկրի հաղորդակցման խոսքային և ոչ խոսքային միջոցները: Ըստ կարևոր է իմանալ ձեզ հետաքրքրող երկրի լեզուն կամ գոնե մի քանի կարևոր և հաճախ օգտագործվող արտահայտություններ, իմանալ այդ մշակույթի հիմնական ժեստերը: Մի երկրում ժեստերը կարող են չեզոք լինել, իսկ մեկ այլ երկրում՝ շատ վիրավորական:
- 3) Անհրաժեշտ է ուսումնասիրել հետաքրքրող մշակույթի կամ ժողովրդի ազգային առանձնահատկությունները, պետք է նրբազգաց լինել, ուշադրություն դարձնել ավանդույթներին և սովորույթներին:
- 4) Չի կարելի քննադատել այլ երկրի բնակիչներին, ծաղրել նրանց ավանդույթները, սովորույթները՝ համարելով դրանք ծիծաղելի կամ համեմատել սեփական ավանդույթների հետ՝ գերազնահատելով վերջիններս:
- 5) Պատրաստ լինել ամեն ինչի, այսինքն՝ տրամադրվել բախվելու խոչընդոտների և հանկարծակի դժվարությունների, որոնք անխուսափելի են միջմշակութային հարաբերության մեջ, պատրաստ լինել փոխելու սովորույթները, ճաշակը, այլ մարդկանց հետ փոխհարաբերության կանոնները:

Միջմշակութային կրթության տեսությունը և պրակտիկան. «Միջմշակութային հաղորդակցման ուսուցման զարգացումը առաջին հերթին կապված է այնպիսի նոր գործընթացների հետ, որոնք բնութագրում են սոցիալ-տնտեսական զարգացման հիմնական ուղղությունները: Որպես մարդկային կյանքի ինտերմացիոնալացման հետևանք՝ դրանք արդյունավետ զարգացող գաղթային գործընթացներ են. աշխատավոր ուժի և

⁴ *Основы межкультурной коммуникации...., стр.158.*

⁵ *Т. Стефаненко, Адаптация к новой культурной среде, Реферат, 2007, стр. 3.*

⁶ *М. Фрейкман - Хрусталева, А. Новиков, Эмиграция и эмигранты: История и психология: Государственная академия культуры, 1995, стр. 137.*

զանազան էքնիկական խմբերի բազմաթիվ ներկայացուցիչներ խառնվում են իրար հետ և տեղափոխվելով նոր երկրներ, ձգտում են իրենց համար հարմարավետ և ծանոթ միջավայր ստեղծել»:⁷ Բիզնեսի զարգացումը թելադրում է այլ պայմաններում և զանազան երկրներում ևս զբաղվել քիզնեսով:

Միջմշակութային կրթությունը երկրորդ համաշխարհային պատերազմից հետո զարգացում է ապրում՝ փորձելով տալ ժամանակակից հասարակությանը հետաքրքրող շատ հարցերի պատասխանները: Այսօր միջմշակութային կրթությունը զանազան երկրներում ավելի մեծ նշանակություն է ձեռք բերում: Դա կապված է բնասպասարկական և սոցիալական փոփոխությունների հետ: Սկսում է զարգանալ միջազգային զբոսաշրջությունը և միլիոնավոր մարդկանց համար նոր հնարավորություններ են ստեղծվում հաղորդակցվելու միմյանց հետ, ճանաչելու իրար: Նորագույն տեղեկատվական տեխնոլոգիաները և սարքավորումները նոր մշակութային տեսանկյուններ են ի հայտ բերում, որի արդյունքում տեղի է ունենում տեղեկատվության ազատ փոխանակում: Սկզբում զարգանում է միջմշակութային փոխներգործության լեզվաբանական տեսանկյունը, այնուհետև զարգացում են ապրում մասնաշխարհային ձևերը: Վաթսույնական թվականներին Է. Խորը, ուսումնասիրելով միջմշակութային տեսանկյունի սահմանները, առաջ է քաշում «հարմարավետ մերձավորության (մոտիկություն) գաղափարը, որը տարբեր ընկալում ունի տարբեր երկրներում: Բոլոր մշակույթներում գոյություն ունի ֆիզիկական հեռավորություն, որը հաղորդակցման մեջ օգնում է միջավայրը դարձնելու հարմարավետ կամ անհարմար: Որոշ երկրներում այն կարող է ընկալվել մտերմական, իսկ այլ երկրներում՝ լրիվ հակառակ նշանակությամբ:

Քսաներորդ դարի ինստիտուցիոնալ թվականներին անհրաժեշտություն է առաջանում ուսումնական գործընթացն այնպես կազմակերպել, որը նպաստի սովորողի ձևավորմանը և միջմշակութային հասարակության մեջ նրա զարգացմանը՝ որպես անհատի:

Միջմշակութային ուսուցումն ընդգրկում է անհատի հոգևոր և նյութական արժեքները, պոեզիան, երաժշտությունը, փիլիսոփայությունը, հոգեբանությունը, անհատի վերաբերմունքը նոր շրջապատող աշխարհի՝ «օտարի» նկատմամբ: Անհատին անհրաժեշտ է ծանոթանալ ուսումնասիրվող լեզվի ավանդույթներին, մշակույթին, լեզվական առանձնահատկություններին, մարդկանց վարքաձևերին: Օտար լեզուն նոր մշակույթ է ի հայտ բերում, ստեղծում մեծ աշխարհ, երևան հանում մշակույթների բազմազանություն: Մովորդներին կարևոր է ուսումնասիրել և իմանալ եվրոպական երկրների մշակութային բազմազանությունը, նրանց դերը և արժեքները:

Այսօր հաճախ են գործածվում «միջմշակութային դաստիարակում», «միջմշակութային հաղորդակցում և ուսուցում» բառակապակցությունները: Ութսույնական թվականներին մանկավարժական գիտությունը առաջ է քաշել «միջմշակութային ուսուցում» գաղափարը: Կարելի է առանձնացնել միջմշակութային կրթության սկզբունքներից մեկը՝ հարգանք ոչ միայն օտար լեզվի նկատմամբ, այլ նաև տվյալ լեզուն կրողի արժեքային համակարգի նկատմամբ: Այսօր մանկավարժը ոչ լեզվի «ինժեներ» և ոչ էլ լեզվի «մարզիչ» է. նա միջնորդ է մշակույթների միջև: Անհրաժեշտ է օտար մշակույթի և այն կրողների նկատմամբ օբյեկտիվ վերաբերմունք և համբերություն ցուցաբերել, ընդունել օտար մշակույթն այնպես, ինչպես կա: Շատ կարևոր է խոսքի դերը. այն ցույց է տալիս, թե անհատն ինչպես է ապրում, շփվում և աշխատում հասարակության մեջ, ինչպես է նա հաղորդակցվում օտարների հետ: Անհրաժեշտ է հարգալից և զրազետ խոսել սովորել, քանի որ խոսքն արտացոլում է մարդու մտածելակերպը, հոգեկերտվածքը և կրթվածության մակարդակը:

Օտար լեզուն միջմշակութային կրթության կարևոր բաղադրամաս. Լեզուն մշակույթի կարևորագույն կատեգորիա է: Լեզվի գործառույթը տեղեկատվության պահպանումն ու հաղորդումն է: Լեզվի միջոցով անհատը հասկանում և ընկալում է շրջապատող աշխարհը: Անհատի համար լեզուն հզոր գեներ է:

Լեզուն, հաղորդակցման միջոց լինելով, կարող է տարբեր երկրների մարկանց միջև փոխըմբռնման անհաղթահարելի խոչընդոտներ առաջացնել, որոնք հաղթահարելու համար անհրաժեշտ է փոխել մտտեցումն օտար լեզուների ուսուցման նկատ-

⁷ *Основы межкультурной коммуникации...., стр. 207.*

մամբ: Նոր ժամանակը և նոր պայմաններն օտար լեզվի դասավանդման կոնկրետ մեթոդների փոփոխություններ են պահանջում: Քաղաքական, տնտեսական, մշակութային փոփոխությունները, տարբեր ազգերի և լեզուների մարդկանց ակտիվ տեղաշարժը օտար լեզվի ուսուցման տեսության և պրակտիկայի մեջ ձևավորում են նոր պահանջումներ:

Է. Մեայրի խոսքերով, «յուրաքանչյուր մշակութային համակարգ և հասարակական վարքի յուրաքանչյուր առանձին ակտ բացահայտ կամ թաքնված ենթադրում է հաղորդակցում»:⁸ Դժվար խնդիր է սովորել հաղորդակցվել, հասկանալ և խոսել: «Բացի լեզվի իմացությունից, հաղորդակցման արդյունավետությունը կախված է բազմաթիվ հանգամանքներից. հաղորդակցման պայմաններից և մշակույթից, վարքաձևի օրենքներից, արտահայտման ոչ խոսքային ձևերի իմացությունից (դիմախոսող, ժեստերի համակարգ) և այլն»:⁹ Մարդկանց հետ հաղորդակցվելու և օտար լեզվով խոսել սովորելու համար անհրաժեշտ է տեղեկություններ ունենալ գրուցակցի սոցիալական և մշակութային կյանքի, նրա ապրելակերպի և հոգեկերտվածքի մասին, որովհետև «լեզուն գոյություն չունի մշակույթից դուրս, այսինքն՝ մեր ապրելակերպը բնութագրող գործնական հմտությունների և մտքերի սոցիալական ամբողջությունից դուրս»:¹⁰

Օտար լեզուների ուսուցումը կարող է արդյունավետ լինել, եթե ձևավորվեն շփման իրական պայմաններ, կապեր ստեղծվեն օտար լեզուների ուսուցման և կյանքի միջև: Այդ նպատակով կարելի է օգտագործել քննարկումներ, օտար լեզուներով ընթերցանություն և բաց դասախոսություններ: Ուսուցումը, հնարավոր է, բարեհաջող ընթացանակ, եթե սովորական պարապմունքը կամ դասը նոր ձևի վերափոխվի: Սովորական պարապմունքում ուսուցիչը «հրահանգիչ» է հանդիսանում, իսկ նոր դասապրոցեսում ուսուցիչը փոխում է իր գործառույթը և ստանձնում «հաղորդակցման գրուցակցի» դերը: «Օտար լեզվի յուրաքանչյուր դաս միջմշակութային հաղորդակցման պրակտիկա է, քանի որ յուրաքանչյուր օտար բառ օտար աշխարհ և օտար մշակույթ է արտացոլում»:¹¹ Օտար լեզուների ուսուցման նոր մոտեցումները, այլ կերպ ասած, սովորողի ներգրավումը ուսուցման գործընթացի մեջ՝ բարենպաստ իրավիճակներում, միջմշակութային հաղորդակցման համար լավ և անհրաժեշտ պայմաններ են ստեղծում:

ВАЖНОСТЬ МЕЖКУЛЬТУРНОГО ОБРАЗОВАНИЯ

___ Резюме ___

___ Л. Парсаданян ___

В коммуникации индивид должен быть терпеливым, уважать культурное разнообразие. Межкультурная компетентность состоит из знания особенностей культур и умения использовать это знание в иной стране. Знание культуры облегчает трудности и барьеры, которые появляются в общении. Межкультурная компетентность - важный инструмент для эффективной коммуникации.

В новое время межкультурное образование получает большую значимость среди различных стран и культур. Межкультурное образование открывает новые возможности и перспективы для молодого поколения. Иностранные языки открывают широкий мир и осознание нового. Новые времена и новые условия потребовали изменения в обучении иностранным языкам.

⁸ Э. С е п и р, *Коммуникация//Избранные труды по языкознанию и культурологии*. М., Прогресс, 1993, стр.211.

⁹ *Язык и межкультурная коммуникация:(учебное пособие)*. С.Тер-Минасова, М.,Слово/Slovo, 2008, стр. 28

¹⁰ Э. С е п и р, *Եզվ. աշխ.*, էջ 185:

¹¹ *Язык и межкультурная коммуникация.....*, стр. 25.